

► Του ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΓΚΑΛΟΥ

Η ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ του Καρλ Μπαρτ, ένα από τα σημαντικότερα βιβλία του 20ού αιώνα, είναι ένα βιβλίο πίστης και σκέψης. Η φωνή που ακούγεται μέσα στην *Προς Ρωμαίους* είναι μία και είναι ταυτόχρονα η φωνή του στοχαστή και η φωνή του πιστού αξεκώριστα. Αυτά τα δύο, δηλονότι την πίστη και τη σκέψη, σπανίως τα συναντάμε σήμερα ενωμένα, ενώ ο χώρος της σύγχρονης θεολογίας αγνοείται πλήρως από τους θύραθεν στοχαστές¹.

Ως άλλη υψικάμινος μέσα στην οποία συντίθενται τα πολυτιμότερα μέταλλα της σκέψης, η *Προς Ρωμαίους* *Επιστολή* γίνεται γρήγορα έργο αναφοράς για τη φιλοσοφία και τη θεολογία. Οι μεγαλύτεροι χριστιανοί στοχαστές του 20ού αιώνα, ο Ρικέρ, ο Ζιλσόν, ο Μαριτέν, ο Γκαμπριέλ Μαρσέλ², ο ίδιος ο Χάιντεγκερ –τον οποίο ο Μπαρτ δεν θέλησε να συναντήσει ποτέ– και φυσικά οι μεγαλύτεροι θεολόγοι, ο Ντίντριχ Μπονχόφερ –που εκτελέστηκε δι' απαγχονισμού από τους ναζί την 9η Απριλίου του 1945–, ο Πάνεμπεργκ ή ο Μόλτμαν, αλλά ακόμη και μυθιστοριογράφοι, όπως η Μέρλιν Ρόμπινσον, βρίσκονται κάτω από την άμεση ή έμμεση επιρροή του Μπαρτ.

Τα όρια μεταξύ θεολογίας, φιλοσοφίας και λογοτεχνίας θραύονται συστηματικά από τη σκέψη αυτή. Η *Προς Ρωμαίους* *Επιστολή* δεν είναι ούτε επιστημονική πραγματεία ούτε φιλοσοφικό σύγγραμμα ούτε θεολογικό υπόμνημα στην επιστολή του Αποστόλου Παύλου. Αλλά γιατί αυτή η μόνιμη καταφυγή στον Θεό, που διαποτίζει όλο το βιβλίο του Μπαρτ, γιατί να ζητάμε με τόση ζέση το «αδύνατο», δηλονότι το «θαύμα της πίστης» (σ. 450);

Κάθε μεγάλη νίκη μέσα στην Ιστορία είναι πύρρειος. Τα ανθρώπινα έργα δεν είναι παρά αντανάκλασεις του θανάτου και όσοι, αφαιρώντας από τον λόγο του Πασκάλ για τον άνθρωπο την αθλιότητα κρατούν μόνο το μεγαλείο, δεν μας μαθαίνουν, θα έλεγε ο Μπαρτ, παρά να ξεχάσουμε αυτό που είμαστε χωρίς τον Θεό: χώμα και σκόνη. Ας σκεφτούμε εδώ πως, μέσα στην Ιστορία, κάθε ανθρώπινο επίτευγμα ακολουθείται από τη σκιά μιας καταστροφής: η εποχή της επιστήμης και του ορθολογισμού οδηγήθηκε, επί παραδείγματι, στο Αουσβιτς και τη Χιροσίμα και ο άνθρωπος είδε με δέος, μέσα στον τραγικό 20ό αιώνα, να ξεχύνεται στα αυλάκια της Ιστορίας το χειρότερο –καθ' όσον μαζικότερο– από όλα τα είδη του κακού, το περιβόητο κοινότοπο κακό (Αρεντ).

Ο Μπαρτ δεν παραγνωρίζει βέβαια την ηθική –«η ταραχή μας είναι ηθική», λέει στην *Προς Ρωμαίους*–, αλλά αυτό που προπαντός διαμορφώνει την όρασή του είναι η πίστη, σε αντίθεση, εδώ, με τον Ρικέρ και τον Λεβινάς που διαχωρίζουν ρητά τη θρησκεία και φιλοσοφία. Είπαμε ότι

η *Προς Ρωμαίους* δεν είναι επιστημονική μελέτη, αλλά πρωτίστως ένα βιβλίο θεολογικού στοχασμού: η ζωή του ανθρώπου μέσα στον χρόνο τούτο, που δεν είναι αιωνιότητα και ωστόσο φέρει εντός του μια αιωνιότητα αγέννητη, επισκιάζεται από τον πόνο σαν από ένα σκουρόχρωμο παλτό, ή σαν από ένα τραβηγμένο ξίφος, ή πάλι σαν από έναν τοίχο που επικρέμαται (σ. 371).

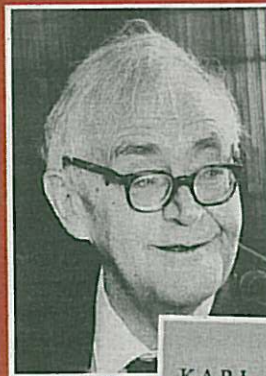
Τα μεγάλα βιβλία, όπως η Βίβλος, δεν αποσιωπούν την τραγικότητα της ζωής και της Ιστορίας, αλλά, αντίθετα, την αποκαλύπτουν για να αντιμετωπιστούν μαζί της. Η σκέψη του Μπαρτ χτίζει λοιπόν μια φαινομενολογία της οδύνης και της ελλειμματικότητας, όχι παρά το γεγονός ότι αντλεί από τη Βίβλο, αλλά, αντίθετα, εξαιτίας του. Ο Μπαρτ σκέφτεται με τη Βίβλο ανοιχτή. Ο Απόστολος Παύλος βρίσκεται πίσω από κάθε λέξη, σχεδόν, του μεγάλου αυτού έργου, από το οποίο δεν απουσιάζουν ούτε ο Πλάτωνας ούτε ο Αυγουστίνος ούτε ο Λούθηρος, ο Καντ ή ο Κίρκεγκορ. Συνομιλώντας με τα «ιερά τέρατα» της Δύσης, ο Μπαρτ οικοδομεί μια *θεολογία του ελλείμματος*.

Πράγματι, ο Μπαρτ μιλά για μια τρύπα μέσα στη θέληση, αναφερόμενος ρητά στην περίφημη διατύπωση του Απ. Παύλου: «οὐ γὰρ ὁ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο

πράσσω» (Ρωμ. 7,20). Ο άνθρωπος είναι εγγενώς διχασμένος και ευάλωτος, ανίκανος με τις δικές του μόνο δυνάμεις να υπερβίνει εξακολουθητικά τον εαυτό του. Αν αφαιρεθεί μόνο στις ανθρώπινες δυνάμεις, η πραγματοποίηση του καλού θα μοιάζει με το σολωμικό «ολίγο φως και μακρινό σε μέγα σκότος και έρμος». Το νεωτερικό μυθιστόρημα, ίσως, να μη μας είχε παρά μόνον αυτό.

Ο Μπαρτ όμως δεν θεωρητικολογεί, δεν αρκείται σε γενικές διαπιστώσεις. Έχει συνολική άποψη για τον κόσμο. Αυτό θα του επιτρέψει να μην εγκλωβιστεί στη φιλοσοφική αφαίρεση. Η ανάσα του είναι μεγάλη, ο ορίζοντάς του πλατύς: μονάχα μέσα από τη σχέση του με τον Θεό, πιστεύει ο Μπαρτ, μπορεί ο άνθρωπος να βρει τις δυνάμεις να αντιπαλέψει το κακό μέσα του και γύρω του, την καθημερινή, «τετριμμένη» βία και αδικία του κόσμου μας, αυτήν ενώπιον της οποίας το μεγαλείο κάθε ιδανικού σωριάζεται, δηλαδή την ανθρώπινη ελλειμματικότητα. Η Βίβλος δεν περιμένε τον Μαρξ για να μιλήσει για την πτώση, την αδικία και την αλλοτρίωση του ανθρώπου (σ. 66 και σ. 369).

Η αδικία και ο –πάντα άδικος– θάνατος δεν θα έχουν τον τελευταίο λόγο. Όπως ο Πλάτωνας και ο Λεβινάς και, σταθερά, στον αντίποδα του Χάιντεγκερ –το καϊντεγκεριανό

KARL BARTH

«Η προς Ρωμαίους επιστολή»

Μετάφραση: Γιώργος Βήαντης

Αρτος Ζωής, 2015

Σελ. 686

«είναι-προς-θάνατον» δεν αποτελεί παρά μία ακόμη παραίτηση, ο Μπαρτ αποτολμά μια σκέψη, του μη δεδομένου, του μη δυνατού για τον άνθρωπο. Αυτό το αδύνατο είναι όμως όρος ύπαρξης του δυνατού, αυτού που μπορεί ο άνθρωπος να κάνει:

ο Χριστός είναι η μόνη προϋπόθεση της φανέρωσης του «ανθρώπινου μέσα στον άνθρωπο» (Λεβινάς), δηλαδή της αγάπης που φτάνει ως τη θυσία για τον άλλο. Η δικαιοσύνη, θα έλεγε ο Λεβινάς, προϋποθέτει αυτή τη θυσία. Διότι πώς αλλιώς να κηρύξεις την «υπέρβαση του συνόρου της ανθρώπινης ζωτικότητας» (!) (σ. 253),

πώς να μιλήσεις για τη μόνη αληθινή επανάσταση, δηλαδή την επανάσταση εναντίον, κατ' αρχάς, του εαυτού σου, την επανάσταση της αληθινής αγιότητας, πώς να αντιστρέψεις τον οντολογικό νόμο της αυτοσυντήρησης, πώς να δεχτείς να ζήσεις μόνο για τον άλλο και να πεθάνεις για αυτόν, αν δεν πιστεύεις ότι:

ο Χριστός πέθανε στη θέση μας και για τον λόγο αυτό έχουμε πεθάνει και εμείς μαζί του. [...] Πιστεύουμε στη δική μας, ιδιαίτερη, αιώνια ύπαρξη, η οποία θεμελιώνεται στην επίγνωση του θανάτου, στην ανασταση, στον Θεό (σ. 249).

1. Με την αξιοσημείωτη εξαίρεση των επισίων συνεδρίων του Αρτου Ζωής, τα πρακτικά των οποίων, από το 2011 και μετά, δημοσιεύονται κάθε χρόνο.

2. Bfl., Michael Sohn, *The Paris Debate*, Études Ricoeuriennes, τόμος 4ος, τχ. 1, 2013, σ. 161 (υπάρχει και στο διαδικτυακό).